

O CULEGERE DE FOLCLOR SĂLĂJEAN MAI PUȚIN CUNOSCUȚĂ

ILIE MOISE

Permiteți-mi, în primul rând, onorată asistență, să aduc mulțumiri conducerii Muzeului din Zalău pentru invitația de a fi alături de dvs. la acest moment jubiliar și să-i felicit pe colegii de la instituția aniversată pentru toate împlinirile (care nu sunt deloc puține!), pentru tot ce au clădit frumos și durabil în cultura românească, de-a lungul celor cinci decenii de activitate.

Grație relațiilor amicale statornicite de-a lungul anilor între cercetătorii din Zalău (și aș aminti aici doi muzografi: Ioan Augustin Goia și Camelia Burghel) și cei din Sibiu, cunosc îndeaproape publicațiile științifice ale Muzeului, ca și potențialul cultural, artistic și științific al zonei. Tocmai de aceea, printre colaboratorii anuarului *Studii și comunicări de etnologie*, editat de Academia Română, prin Institutul din Sibiu, se află și doctoranda *Camelia Burghel*, reprezentant de marcă al noii generații de etnologi, o voce distinctă în cercetarea magiei din arealul românesc.

În ceea ce privește comunicarea anunțată – *O culegere de folclor sălăjean mai puțin cunoscută* – ea încearcă să aducă în atenția cercetătorilor din Sălaj rezultatele unor investigații interdisciplinare, de factură etnologică, efectuate în comuna *Românași* în urmă cu peste trei decenii, în vremea studenției – această binecuvântată perioadă a tinereții în care-și au, adeseori, sorgintea, începuturile noastre literare sau științifice. Iată, onorată asistență, încă un motiv – fie el și sentimental – care m-a determinat să accept cu bucurie invitația dumneavoastră.

Cercetarea despre care intenționez să vă spun câte ceva a fost organizată, în toamna lui 1968, din inițiativa titularului catedrei de folclor a Facultății de Filologie din Cluj – profesorul universitar *Dumitru Pop* – pe-atunci decanul instituției. Opțiunea era lesne de înțeles, profesorul Dumitru Pop fiind unul dintre cei mai avizați cunosători ai spațiului cultural sălăjan și – de departe – cel mai rafinat cercetător al culturii și civilizației tradiționale din acest colț de Românie.

Echipa, constituită din membri ai “Cercului de folclor” al Universității “Babeș-Bolyai” (studenți la Litere și Conservator) era coordonată de profesorii *Ion Șeuleanu*

și *Ileana Szenik*. În acea toamnă a lui 1968 la Românași, dar și în Pustă, Chichișa, Poarta Sălajului și Ciumărna – am găsit o lume tradițională așezată, în care indivizii comunicau, încă, prin coduri și semne numai de ei știute, care, în concepția îndrumătorilor noștri, trebuiau descifrate. Aveau, oamenii de acolo, un admirabil simț al ierarhiei naturale, se opuneau din răspuțeri tipologiei de vechil care încerca să se contureze încă de pe atunci, tipologie promovată cu obstinație în epoca de după 189. Acolo am întâlnit câțiva oameni adevărați – întregi așa spune – care m-au făcut să înțeleg, întâia oară, că omenia poate servi ca liant social între indivizi și etnii. Cum s-o uiți pe *Viola Zigmond* din Românași, adevărată “arhivă vie” a folclorului din zonă sau pe *Măria Fiului* – inegalabila interpretă a lui *Mă luai, luai*?! Am fost fascinați de improvizările și noblețea interpretării muzicii tradiționale, dar și de forța și adevărul textelor din această zonă. *La Românași, atunci, cânta tot satul ...*

Nunta din Poarta Sălajului, înmormântarea din Chichișa și investigația de la Stâna din Ciumărna au conturat *imagea reală* a culturii tradiționale din zonă, la nivelul anilor 1960–1970, moment surprins în cele mai semnificative și interesante detalii. Aproape nimic din ceea ce constituie civilizație și cultură de tip tradițional n-a scăpat tinerilor studenți, înregistrând zeci de benzi și înnegrind tot pe-atâtea caiete. Zilnic luam magnetofonul *Tesla* în spinare (aparatură de înregistrare al anilor '60–'70 care cântărea aproape 15 kg.) și porneam pe jos sau cu tractorul, cum se nimerea. “Recolta” – predată cu mare atenție și nedisimulată mândrie, seara, când ne întorceam la Românași, uluia: colinzi de doliu, noi variante ale *Mioriței*, frânturi de balade, cântece ceremoniale ..., cu alte cuvinte, tot ceea ce și-ar putea dori un tânăr cercetător. Acum drumurile sunt mult mai confortabile, acum ai aparate dintre cele mai sofisticate, dar ... nu prea mai ai ce să înregistrezi. Țăranii sunt mai bătrâni, mai triști, mai săraci, iar ocaziile de petrecere s-au împuținat cu totul. Ceterașii, cei care duceau mai departe cântecele și tradițiile satului, au dispărut, locul lor fiind luat de instrumentele electronice și interpreții de manele care fac ravagii.

Cât privește cercetarea din zona Românași, pot să afirm, cu certitudine, că acolo am avut pentru întâia oară revelația sacralului din obiceiurile populare și intuiția unor importante arhetipuri tradiționale. Acolo am simțit că spațiul în care s-a născut *Miorița* este cu siguranță unul transilvan, că arhetipul acestei capodopere își are sorginea în modul de a gândi și de a simți al ardelenilor. Materialul înregistrat se află – parțial în “Arhiva de Folclor” a Academiei Române, iar cea mai mare parte în Arhiva Facultății de Litere din Cluj-Napoca. Se cuvine ca Sălajul să-l recupereze cât mai grabnic, câteva variante din *Miorița* (“Fata de maior”) sau *Mă luai, luai* intrând însă, demult în culegerile de folclor sau în repertoriile unor formații profesionale. În 1968, *Mă luai, luai* figura, deja, în repertoriul *Grupului vocal* al “Facultății de Filologie” din Cluj (condus de regretatul Gh. Petrescu) și în acela al Corului de cameră *Cedonia* din Sibiu, condus de Doru Constantiniu.

Păstorindu-ne cu bunăvoința fratelui mai vârstnic, dar și cu detașarea, ușor ironică, a pedagogului înnăscut, profesorul Ion Șeuleanu a așezat – la Românași,

Chichișa și Poarta Sălajului – cele dintâi pietre la temelia unor viitoare cariere științifice în domeniul cercetării și valorificării culturii tradiționale. “Experimentul Românași” s-a constituit într-o veritabilă punte de legătură între învățământ și cercetare în care dascăl și discipol, deopotrivă, erau uniți de devoțiunea pentru valorile culturii populare.

Invocând o mai veche preocupare a școlii etnologice clujene (inițiativa lui Romulus Vuia din 1926 de a realiza “Arhiva de Folclor” a Muzeului Etnografic al Ardealului) sugerez Muzeului din Zalău să inițieze alcătuirea unei “Arhive de Folclor a Sălajului”, deocamdată singura instituție care dispune de logistica și cadrele științifice necesare.

Numai astfel veți putea contura acele elemente de identitate culturală specifice românilor, alături de acelea ale ungarilor, putându-se identifica elementele care unesc cele două etnii și – evident – pe cele care le dezbină.

Am convingerea că mult râvnita unificare a Europei se va realiza doar în momentul când vom ști cu adevărat ce unește și ce dezbină popoarele acestui continent, când vom reuși să armonizăm identitățile naționale menite a diverifica și îmbogăți cultura bătrânului continent. Cred într-o unificare de acest gen și nu într-o globalizare care nivelează și șterge identitățile culturale, iar pledoaria mea pentru identitate culturală este implicit o pledoarie pentru dreptul la diferență, singurul capabil să redea unui popor demnitatea și speranța.

În finalul acestei scurte comunicări reproducem – grație amabilității doamnei dr. *Maria Cuceu*, care ne-a pus la dispoziție întreg materialul existent în “Arhiva de Folclor” din Cluj – trei *colinde* și două *mulțumituri* culese din localitatea *Ciumărna*.

Fila 4457, text magnetofon nr. 018217

Gen: colindă; inf.: Popa Augustin, 64 ani; orig.: sat Ciumărna, comuna Românași jud. Sălaj; culeg.: Ilie Moise; la 15.10.1968; în Ciumărna.

Mă luai, luai

Mă luai, luai
 Joi dă dimineață
 Cu săcere-n brâu.
 M-aplecai, plecai
 Holduța s-o tai
 Mândră floare-aflai
 Dă colb o suflai
 Și-n sân o țapai.
 Floarea-o trâmbdițatu
 Nimeni n-o aude
 Numa-Ion din munte
 Cu uăile multe

Aude trâmbița
 Ba nu-i trâmbița
 Că-i drăguța ta.
 Dă uăile-ncoace
 Și te du la ie.
 Măi câne cu față
 Nu mă strânje-n brață
 Maica aștepta
 Să-i găt holduța.

Fila 4443, text magnetofon nr. 018216

Gen: colindă; inf.: Mureșan Nastasia, 67 ani; orig.: sat Ciumărna, comuna Românași jud. Sălaj; culeg.: Iancu Teodor; la 17.10.1968; în Ciumărna.

Fată de maior

Mă luai, luai
 Pă pkicior dă munte
 Trii păcurărei
 Unu ca dǎaltu
 'Nainte ieși
 Fată dă maior
 Cu brâu dă dăaur
 Din iel să-și aleagă
 Cel mai mititel
 Că-i mai frumușel
 Pâni-l aleje
 Gre leji-i făce
 Pă iel să-l omoarî:
 – Nu mă omorî
 Că io că voi da
 Turmuța me.
 Dă mi-ți omorî
 Voi mi-ți îngropa
 În strunga dă uăi
 Și-n ales dă mnăi
 Fluieru cel drag,
 Mi-ți pune dă steag
 Bota me ce luci
 Mi-ți pune de cruci.

Fila 4444, text magnetofon nr. 018207

Gen: colindă; inf.: Ghiuruțan Ana, 66 ani; orig.: sat Ciumărna, comuna Românași jud. Sălaj; culeg.: Iancu Teodor; la 15.10.1968; în Ciumărna.

Trii păcurărei

Trii păcurărei
 Trii turme de uăi
 Le-o mânat la munte
 S-aduii mai multe.
 Cel mai mititel
 Îi mai frumușel
 Și mai tinerel
 Și-ari uăi mai multi
 Mândri și cornuti.
 Ielu-și întreba
 Mniorița sa:
 – Da tu laie,
 Tu bălaie
 Ce nu bei
 Ce nu mănânci?
 – Cum oi be cum oi mânca,
 C-am auzât că te-or vinde!
 – De m-or omorî
 Să mă îngropați
 În staur de uăi
 Și-n duriș de mnei.

Fila 4464, text magnetofon nr. 018214

Gen: mulțumitură; inf.: Bărbuș Pavel, 14 ani; orig.: sat Ciumărna, comuna Românași jud. Sălaj; culeg.: Alupului Horia; la 15.10.1968; în Ciumărna.

Mulțumitură

Puica neagră ouă-n ghică¹
 Scoala gazdă dă-mi pălincă
 De mnîi-i da de nu mnîi-i da
 Altu nu ț-oi colinda
 Că mnîi-i spartî opkinca
 Și mnîi-i frig de nu pot sta.

¹ ghică = instrument de măsurat pentru cereale

Fila 4459, text magnetofon nr. 018211

Gen: mulțumitură; inf.: Jimborean Petru, 12 ani; orig.: sat Ciumărna, comuna Românași jud. Sălaj; culeg.: Alupului Horia ; la 16.10.1968; în Ciumărna.

Mulțumitură

Zor, zor, băgați-vă-n nor
 C-am ajuns l-această casă
 Mândră și frumoasă
 Cu aur spoită
 Cu zori zozorită
 Și cu șire de mărgele
 Și botinele dă stele.

(ABSTRACT)

Die folgende Mitteilung verfolgt die Absicht die Fachleute auf die Resultate der ethnologischen Erhebungen aufmerksam machen, die im Herbst des Jahres 1968 von den Mitgliedern des Folklorekreises der Universität "Babeș-Bolyai" aus Klausenburg / Cluj-Napoca in mehreren Dörfern der Gemeinde Românași, Kreis Sălaj, vorgenommen worden sind. Das auf Tonband aufgezeichnete Material befindet sich zum Teil im Folklorearchiv der Rumänischen Akademie der Wissenschaften, der Großteil jedoch wird im Archiv der Fakultät für Sprachwissenschaften in Cluj-Napoca aufbewahrt. Die ethnologische Studie in Românași ist auf Initiative des Professors Dumitru Pop ausgeführt worden, von einer Studentengruppe (von den Abteilungen Literaturwissenschaften und Konservatorium) angeleitet von den Professoren Ion șeuleanu und Ileana Szenik. Der Autor des Aufsatzes vertritt die Meinung, dass das Museum in Zalău das Material, das wissenschaftlichen, ästhetischen und historischen Wert hat, beantragen sollte um das "Folklorearchiv" dieses Kreises ins Leben zu rufen.